

מו"ר הגאון רבינו משה חייט דימנטמן שליט"א

ראש הכלל

חובל בחבירו ביוחכ"פ

כתב הרמב"ם (חובל ומזיק ד,ט) ווז"ל: החובל בחבירו ביוחכ"פ, אפילו בمزיד, חייב בתשלומיין אע"פ שעבר עבירה שהוא חייב לעלי' מלכות, והלא כל המחייב מלכות ותשלומיין לocket ואינו משלם שאין אדם לocket ומשלם, כד חס הדברות בכל חוץ מחובל בחבירו שהוא משלם שהרי בפירוש ריבתנה תורה חובל בחבירו לתשלומיין שנאמר רק שבתו יתן ורפא ירפא עכ"ל.

ומקור הרמב"ם, דבמ"ט ב"ק (דף פז) כתני במשנה חובל ביוחכ"פ חייב לשלם. וסתמא כתני, משמע אפי' היכא זהתרו ביה משום יהוכ"פ, משלם ואינו לocket וכן נילך.

ומאיין, דעת הג"א שם, זהה דקთני החובל ביוחכ"פ חייב לשלם, כשלא התירו בו למלכות, לפי מה דק"ייל קר' יוחנן דחיבבי מלכות שוגגין וממו, חייב הממון. אבל אם התירו בו למלכות,eki ואינו משלם. ולר"ל הסטור זוג חייבי מלכות שוגגין וממו פטור מה ממון, מוקי משנתנו קר"מ דאמר לocket ומשלם.

ובברת פלוגתייה, נראה זהה חדית רחמנא בחובל, דמשלם ואינו לocket, משום דהמלךות דלא יוסיף נדחה כיון זה לאו שלא יוסיף הותר מכללו בב"ד, ומצד קלישות halao, ולכן הממון פוטר מפני חיוב הממון בחובל. אבל ל"ית אחר כגון חובל ביוחכ"פ אין המלכות דיווחכ"פ נפטר מפני חיוב הממון בחובל. והדר הדין זה היכא דaicא ממון ומלכות,eki ואינו משלם, כפי הפסק קר' יוחנן (כתובות לב,א) וזהי דעת הג"א דלעיל.

ודעת הרמב"ם הוא דכמו דתשולמיין דחובל דוחין המלכות דלא יוסיף, ה"ה נמי דוחין מלכות של לאו אחר שעבר בשעת חבלה.

ויש להסתפק בהא דחדיטה התורה בגבי חבלה, ממנה משלם مليקי לא לך, אם משום דאלמה רחמנא לתשולמיין דחובל שיזוחה המלכות, ולפ"ז ה"ה מלכות של לאו אחר נדחה מפני תשלומיים דחובל או דנימא דהא דחובל משלם ולאeki משום קילותא דלאו דלא יוסיף, דחוותרה מכללו בב"ד, וזהו רק בחובל, אבל אם חובל ביוחכ"פ, כיון זה לאו של יהוכ"פ אינו קל יותר, ולכן חז"ר דינא כמו בכח"ת, דמלךאeki ממנה לא משלם. ולאור האמור, ניתן לומר דהרמב"ם טוער הצד א' הנ"ל. ואילו דעת הג"א טוער הצד ב' הנ"ל.

ומבואר להלן (לה,ב) היכא דחכחו הכא שאין בו יוסיף (וליכא תשלומי חבלה) ובהדי דמחייב קרע שיראיין דידיה, לוכה ואינו משלם, אלמא דלאו דלא יוסיפו אינו קיל לשאר ממונות, והמלךות של לא יוסיפו, דוחה הממון של היוק, למרות דהלאו של לא יוסיף הותר מככלו בע"ז. וא"כ חובל בחבירו דאמ' תשלומי חובל פטור המלכות, הוא משום דתשלמיין דחובל אלימי לדחות מלכות, וממילא היה זגט מלכות של לאו אחר כוון בחובל ביוהכ"פ ג"כ נדחה המלכות מפני תשלמיין דחובל.

תמצית הזרבירות: שיטת הג"א, דזוקא חובל דמשלם ואינו לוכה, כי הממון דוחה המלכות דלא יוסיף משום דהלאו חז קילא, כי חותרה מכללו בע"ז. אבל חובל ביוהכ"פ דהמלךות ביוהכ"פ חמירא, המלכות פטור הממון, דקיעיל כרי"יח דליך ואינו משלם. ומתני פ' החובל דקענני חובל ביוהכ"פ חייב ממון, מיيري בדלא התרו בו למתקות, לפי ריו"ח הסובר חייב מלכות שוגני חייב בממון. ולר"ל הסובר דחייבי מלכות שוגני פטורין מן הממון, מוקי כרא"ם.

שי הרמב"ם, דממון חבלה חמיר, ודוחי מלכות דלא יוסיף, וגם מלכות של יהוכ"פ נדחה וככנייל.

אמרין במס' מכות (טו) לגבי אונס שגירש, מחזיר ואינו לוכה (באשת ישראל), דהוי לאו הנתקע לעשה והיכא דבטיטל העשה בידים, איזי לך. ושם בגמ' הקשו ביטלו ולא ביטלו היכי משפחת לה, אי דקטלה, קלבד"מ, וכו'. והיינו אם אונס שגירש הרגה במצויד, קלבד"מ, דמתחיב בנסיבות. ואם מתה, א"כ לא בטלה אייה. ומקי התוס' שם דלמא מיירי דקטלה בשוגג. דבטיטל העשה בשוגג, וליכא דין דקלבד"מ כיון דהרגה בשוגג, ואף לתנא דבר חזקה דחייבי מיתות שוגני פטור מן הממון, זהו דזוקא מיתה וממון, אז מעשה דמיתה פטור הממון. אבל חייבי מיתות שוגני ומלכות, קי"ל כרבי יוחנן (חולין פא) דחייב מלכות. ומתרץ התוס' ذאי הרגה בשוגג, هو כמתה מלאיה, ודברי מהרש"א שם צ"ב.

והקשה האחיעזר (ס"י יט) והרי איך מציאות של ביטלו ולא ביטלו, היכא דאנס וגירושה, ואח"כ חרשה בידים, דקיעיל דמשלם דמי כלו, ואינו יכול להחזירה כי עכשו כשרה, לאו בת קדושין הויל נמצאה דבטיטל העשה בידים, דאי' להחזירה, וילקה על הלאו דלא יוכל לשלהח ולפי הרמב"ם הסובר דתשלומי חבלה, כמו דדווחין את המלכות של לא יוסיף, כמו"כ דוחין

את המלכות של לא יכול לשלהה וכנייל ומושבת קושיות האחיעור. וראיה אלימתא היא לשיטות הרמב"ם הנ"ל.

והרמב"ם (פי"ו דתרומות) כתוב זו"ל: זר שאכל תרומה בזדון וכו' ולוקה על אכילתה ואיןו משלם דמי מה שאכל שאינו לוקה ומשלים וכו'.

זה דבגולה משלם ולאeki משום דגלי קרא דושם אותו בראשו. א"כ לפמש"כ הרמב"ם דחויב בחבירו ביוחכ"פ משלם וכסבירא דלעיל, א"כ ח"ג בגוזלה דגלי קרא דממונא משלם, גם היכא שיזדמן עוד לאו כמו הכא באוכל תרומה בזדון, נימא ג"כ שישלם ולא ילקה, אולם לפמש"כ המשל"מ שם, דאוכל תרומה בזדון, לוקה ואניו משלם, ולכאורה הרוי נתחיב בממון بعد התרומה משעת הגבהה, ונתחיב מלכותו כאשרלו, וככתוב המשל"מ שם דהרמב"ם מיררי בתחוב לו חבירו בבית הכליעת, ואייכא חיוב מלכות דתרומה והתשולםים של הנאה באים כאחת, ולכן כתוב הרמב"ם דליך ואניו משלם, וכיון דחתשלומיין איןם עבור גול אלא עברו ההנהה, ותשולםין אלו, דמה שנהנה, לא גלי קרא דמשלים ואניו לוקה (והיינו דתשולםי ההנהה, לא גלי קרא דמשלים במקומות שיש מלכות – אמרי משה סימן ל).

ומקשים על הרמב"ם מסוגיא דכתובות (לב,א) דאמר רבינו דאפילו תימא בערעה, כאן דאתרו ביה (לכן אייכא מלכות) וпотור את הממון והיכא דלא אתרו בי" משלם ולאeki, בוגע לקושיות הגמ' שם, אמא משלם קנס בבא על אחוותו, והרי אייכא מלכות, ואיךeki משלם, ור"י מיישב שם, דמתני' בכתבונות שם, דאייכא בכח"ג קנס, בדלא אתרו ביה משום אחוותו. וס"ל לריו"ח דחייבי מלכות שוגגן וממון חייב ממון. וקשה, הרוי בחובל גלי רחמנא דממונא משלם, מלכא לאeki, גם בחובל ביוחכ"פ וכן ניל' לפי הרמב"ם, והכא גבי קנס דאונס ומפתח, הרוי אייכא בושת ופגם והוי חובל, א"כ אפילו בהתרו בי" משום אחוותו, ישלם ולא ילקה, כיון דאייכא התם ממו' דחבלה, ויפטור המלכות דאחוותו.

ובע"כ צ"ל דהא דגלי קרא דחויב משלם ולאeki היינו דלאו דחבלה קליש, ומטעים דהלאו הותר מכללו בבי"ד, משא"כ בלאו דעריות, אפי' דהממן הו' חבלה, מ"מ מילקיeki, וכן בחובל ביוחכ"פ. אבל לפי הרמב"ם קשה (מניה, הגראע"א ועוד).

ואפשר ליישב לפי פסק הרמב"ם (פי"ה מחובל) דזוק וצער אינו משלם עפ"י עצמו, ולכאורה הרוי תשולם נזק וצער לאו קנסא הוא ואמאי אינו משלם עפ"י עצמו, זאת ועוד, הנה"מ תמה בזה דשנינו (סוף פ' אלו נערות) דגם

משלם עפ"י עצמו, האומר פתיתני בתו של פלוני משלם בו"פ עפ"י עצמו, וכן פסק הרמב"ס (פ"ב מהל' נערה בתולה).

ומתרץ האו"ש שם, דנוזק בחובל בחבירו, אינו הפסד ממש ממו"ן, אלא הייזק עצמו (והנהבל אינו עומד להימכר) וכן לא חשוב ענין ממוני, ולכן אינו משלם עפ"י עצמו ודמי לכנס (מייהו אינו דומה ממש לכנס, דבקנס ממש, אם מודעה בכנס ואח"כ באו עדים פטור, והלכה כרב בזה, דהחוודה לא רק שאינה מחייבת כמו בכל ממונו, אלא אף פוטרת וכך אפי' אם באו עדים פטור, אבל בנזק דחוובל, דמי לכנס בזה שאינו משלם עפ"י עצמו, אולם אם יבואו עדים אח"כ יתחייב).

ויש לציין, דאפיקו להלכה ששמין נזק בעין הניזק, מ"מ כל עיקרו של תשלומי "נזק" בחובל הוא לא بعد הפסד הממון אלא בתורת כופר האבר של המזוקן, שהיו ב"ד צריכים לחסר, ככלומר, עין תחת עין פרושו " ממש"¹ אלא שאמרה תורה ולא תקחו כופר לנפש רוצח ולמדים מזה אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים. וכן הוא לשון הרמב"ס (חל' חובל ומזוק פ"א ח"ג) ולכן בהודאה, הרי אי אפשר להעניש אותו ולהוציאו העין ממש, כי אין הוא בעל דבר על עיניו, דין לאדם רשות על גופו כלל, ולכן א"י להתחייב בכופר העין משא"כ גמס של אונס ומפתחה דתחלת חייבו הוא רק ממונו, ומהני הוודאותו להתחייב בבו"פ עפ"י עצמו.

ולאור חניל, אונס ופיטוי, אין זה בגדר חובל דרישתה התורה בחובל דמשלים ולאeki אלא הייזק ממונו, וכייל דבכחות כולה (חו"ז מחובל ועדים זוממי) כל הלוואה אינו משלם כריו"ח כתובות שם. והמניח (מצווה מטה) מסתפק אם באונס ומפתחה איכא משום לאו דבל יוסיף.

¹ מו"ר שליט"א הפנה בענין זה למאמרו של הרב שיי זיון "משפט שיילוק לאור ההלכה" בתוך ספרו "לאור ההלכה". יש לציין לדברי הרמב"ס במוען חייג פ"מ. (הערות עורך).